

בסיעתא דשמיא

שיעורים בפרשת השבוע

שנאמרו בבית המדרש 'בית יהושע'
רחוב מנחת יצחק 2
עיה"ק ירושלים תובב"א

ע"י הרה"ג
ר' מנשה ישראל רייזמאן שליט"א
זום שישי פרשת דאה | בט אב תשע"ט

ניתן לשמוע בקו ישיר: 03-6171105

www.kolhalashon.com

**ניתן להאזין לשיעורים
בקול הלשון**

03-6171111

**להורדת הקונטרס
באתר קול הלשון
www.kolhalashon.com**

במסכת ביצה דף יד. יש סוגיה אם מותר לשחוק תבלינים ביום טוב, והדבר תלוי אם אפשר לעשותו מערב יום טוב, אם לא יפוג טעמו עד יו"ט. וכתוב שם בתוס' ד"ה 'איכא בינייהו' כפי מה שפירש בשם הגדולים דקיי"ל דכל הנדוכין נדוכין כדרך יש להתיר אפ"ל כי ידע מאי קדרה בעי לבשולי, ואפילו לא מפיג טעמו, והמחמיר לדוכן מעי"ט הרבה ביחד יתברך באלהים ובשם המיוחד'.

היינו שמצד הדין כפי המבואר בשם גדולי הראשונים שמותר לדון התבלין כדרך ביו"ט, יש להתיר אפילו אם ידע מערב יו"ט כמה תבלין צריכה הקדרה, ואפילו באופן שאם היה דך מערב יו"ט לא היה מפיג טעמן. ומסיק שאם יחמיר לדוך הרבה ביחד לפני היו"ט, כדי שלא תפיג טעמן. 'יתברך באלקים ובשם המיוחד'. וכמובן שזהו לשון נדיר בדברי התוספות. [אין כמוהו בכל הש"ס] פעמים שתוס' כותב 'תבא עליו ברכה', אך כאן הזכיר שם אלקים וצירף לו שם המיוחד. הלא דבר הוא.

'כל מלאכת עבודה לא תעשו', ביו"ט נאסרו רק מלאכות הנעשים ע"י עבד, משא"כ מלישה ואילך, אדם עושה בעצמו

וראיתי לזה ביאור נפלא בקובץ 'המעין' שהדפיסו תלמידי בעל ה'שבט סופר' [וכן תלמידי הכת"ס] משיבת פרשבורג לפני המלחמה, בקובץ דשנה ג' קובץ ב' סימן כ"ד כתב שם הג"מ רבי משה דייטש זצ"ל ע"פ מש"כ המגיד משנה על דברי הרמב"ם בהל' יו"ט בתחילה, שמכיון שבפרשת אמור בכל המועדות לא כתוב 'כל מלאכה לא תעשו' כמו בשבת ויוה"כ, אלא 'כל מלאכת עבודה לא תעשו', כאן למדנו איזה מלאכה אסור לעשות ביו"ט, והיא מלאכה שהעבד עושה לארוננו, וכן הוא הדרך שכל מה שאדם עושה לאלתר, הוא עושה לבדו כמו אפיה בישול וכו', אבל חרישה וזריעה בשדה או טחינת חיטים וכו', אין דרך האדם לעשות לבד אלא עושהו מלאכה רבה עם עבריו, זהו הגדרת 'מלאכת עבודה' הכתוב בכל המועדות. [כמובן שיש יוצא מן הכלל, אנשים שעושים הכל לבדם, או שאין עושים כלום לבדם, אך בדרך כלל הוא כן] ולכן אסור ביו"ט לעשות עד לישה, כי מלישה ואילך אינו בהגדרת 'מלאכת עבודה' שאפילו מי שיש לו כמה עבדים, עושהו לבד.

ביון שהזכיר 'כל מלאכה' צירף מיד שלצורך אוכל נפש מותר ביו"ט

והנה זה הכלל של המגיד משנה הוא מתאים מאד בנוסח הפסוקים פרשת אמור, ששם מדויק כן בכל המקראות שבכל המועדות, פסח, אחרון של פסח, שבועות, ר"ה וסוכות. מלבד שבת ויוה"כ שבהם אסורים כל מלאכה ממש, לא כתוב 'מלאכת עבודה'. אמנם בפרשת בא במצות שביעי של פסח כתוב 'וביום הראשון מקרא קודש, וביום השביעי מקרא קודש יהיה לכם, כל מלאכה לא יעשה בהם, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם'. וקשה שהרי אמרנו שבשאר המועדות אין אסור אלא מלאכת עבודה, איך אסר הכתוב 'כל מלאכה' כמו בשבת ויוה"כ? ותירץ המגיד משנה שזהו שהמשיך הפסוק ואמר 'אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם', מדוע לא כתב כן אחר כל המועדות בפרשת אמור, אלא פשוט שמכיון שאמר 'כל מלאכה לא תעשו', משמע שכל המלאכות ממש אסורים, לכן סיים הכתוב ואמר שמלאכת אוכל נפש מותר.

ועתה נעיין נא בפסוקי פרשת ראה, שקוראים אותו ביו"ט שני בחו"ל. [דברים טז, ח] ששת ימים תאכל מצות, וביום השביעי עצרת לה' אלקיך, לא תעשה מלאכה'. משא"כ בשאר המועדות הנזכרים בפרשה זו, לא הזכיר הכתוב כלל ענין איסור המלאכה. לא בשבועות ולא בסוכות. רק בשביעי של פסח כתב 'לא תעשו מלאכה', ולא כתב 'מלאכת עבודה', ואף לא צירף לזה היתר דמלאכת אוכל נפש.

בפרשת בא כתוב לגבי שביעי של פסח 'כל מלאכה' וסמך לה 'עצרת להשם אלקיך', לברך את המחמיר בכל המלאכות ביו"ט, באלקים ובשם המיוחד

עפ"ז ביאר רבי משה דייטש בקובץ הנ"ל מה שדייקו רבותינו בעלי התוס' לכתוב שכל מי שמונע עצמו

א ת"ח מופלג, אב"ד סוביץ, תלמיד השבט סופר, בנו של אב"ד באניאד, בעל התבואת השדה, ופרי השדה, ועוד. והיה חתן בעל ההתעוררות תשובה מערלוי זצוק"ל. והיה בן יחיד לאביו גאב"ד מבאניאד, ומזכירו הרבה בספריו. וכן הוא בקובץ 'הנשר' שהוציא לאור הג"מ רבי אברהם יהושע שווארץ חתנו של ה'קול אריה', שם כתב תשובה זו בכרך י"א.

מלטחון התבלינים ביו"ט אף שיש מתירים, 'יתברך באלהים ובשם המיוחד' דייקא, כי לא בכל שאר המועדות הזכר לשון 'השם אלקיך', רק בשביעי של פסח שלא הוסיף לשון 'מלאכת עבודה', כתב 'עצרת להשם אלקיך' ללמדנו רמז נפלא שאפילו בדברים שמעיקר הדין מותר לעשות ביו"ט, שאינם מלאכת עבודה, אעפ"כ יתברך באלקים ובשם המיוחד.

וכ"כ המ"ב לגבי התבלין שבאמת אינו מפיג טעם אם טוחנו מערב יו"ט, בוודאי יש זהירות שלא לעשות ביו"ט אפילו אם מותר ע"פ דין. והענין מושרש ברמז זה, שאף שלא כתוב ביו"ט דשביעי של פסח בפרשת ראה 'מלאכת עבודה', משמע שכל המלאכות אסורות ביו"ט, צירף לזה 'עצרת להויה אלקיך', כברכת בעלי התוספות למי שיטחון מערב יו"ט שיתברך באלקים ובשם המיוחד. היינו גם בשם הויה ב"ה. וכן נהגו למעשה שאע"פ שהיה מותר לשחוט ביו"ט מעיקר הדין, לא נהגו כן בדורות אחרונים.

הנזהר ממלאכה ביו"ט, אף שמותר ע"פ דין, ומהדר גם בשמחת יו"ט בתבלין משובח, עי"ז יתברך באלקים דלא תעשה, ובשם הויה דמצות עשה

ובספר 'משנה שכיר' אב"ד פושטיאן כתב שגם נתחבט להבין לשון התוספות 'יתברך באלהים ובשם המיוחד' והיה לומד בחברותא עם חמיו הג"מ רבי דוד פרידמאן אב"ד צעלים מתלמידי החת"ס והכת"ס. ובשעת הלימוד ראה שחמיו כתב דבר מה על הגליון סמוך לדברי התוס' אלו, ואחר הלימוד פתח הגמ' לעיין מה שכתב שם חמיו, ומצא שביאר כי מצד אחד יש מצות שמחת יו"ט, כדכתיב ושמחת בחגך, והרי השמחה באה ע"י מאכלים טובים, וכמבואר בשאגת אריה שכל מה שמשמח את נפש האדם, הרי הוא מקיים בזה מצות שמחת יו"ט, 'כל לרבות כל מיני שמחה לשמחה', וא"כ כשהתבלין שבמאכל חד וטרי, הרי יש בו קיום מצות עשה דשמחת יו"ט. אמנם דיכת התבלין ביו"ט יש בו חשש דלא תעשה כל מלאכה' אילו שייך לדרך מערב יו"ט.

ולכן לא כתבו התוס' 'והמחמיר שלא לרוכך יתברך באלקים ובשם המיוחד', שאז אינו מתברך, שהרי הוא מבטל מצות שמחת יו"ט, שלא יהיה טעם משובח למאכלים שבסעודת יו"ט, לכן דייקו התוספות לכתוב 'והמחמיר לרוכך הרבה מערב יו"ט יתברך באלקים ובשם המיוחד', כלומר שידקדק שלא יהיה שום חסרון בשמחת יו"ט, ע"י שידוך הרבה ויהיה טעם משובח בסעודות יו"ט.

והנה נודע בשם הרמב"ן ששורש כל מצות עשה משם הויה ב"ה, שעושים אותם מאהבת הבורא, ושורש כל מצות לא תעשה משם אלקים, מדת הדין, שנשמרים מכל לא תעשה מתוך יראת הבורא. והנה זה המחמיר לרוכך הרבה תבלין מערב יו"ט, הרי הוא נזהר הן בעשה והן בלאו, מצד אחד מקיים מצות ושמחת בחגך בתכלית ההידור שטוחן הרבה מעיו"ט שיהיו המאכלים משובחים בטעמן ביו"ט, ומאידך הרי הוא שומר בתכלית השלימות על 'לא תעשה כל מלאכה', ולכן יתברך באלהים ובשם המיוחד, הן מצד שם אלקים ששומר על לא תעשה, והן מצד שם הויה המיוחד, מצד קיום מצות עשה דשמחת יו"ט. שאילו ירוך התבלין ביו"ט, יתברך רק בשם הויה, ואילו ירוך מעט לפני יו"ט, ויפוג טעם התבלין, יתברך רק בשם אלקים, אך כיון שעשה עצה נפלאה זו, לקיים שניהם, יתברך באלהים ובשם המיוחד. הפלא ופלא. שפתיים ישק.

וכתב רבי משה דייטש ליישב עוד מה ששינו בתוס' לכתוב שם אלקים לפני שם הויה, כי צדיקים מהפכים מדת הדין למדת הרחמים. ורפח"ח. אמנם לדברי רבי דוד פרידמאן מיושב שבערב יו"ט כשטוחן הרבה תבלין, הוא כרי לקיים לא תעשה דלא תעשה כל מלאכה, מתברך בשם אלקים, ואח"כ ביו"ט עצמו כששמח בסעודת יו"ט, מתברך בשם הויה המיוחד ב"ה.

נזהרו מלמחוק את ה' כי אם במקום, בביהמ"ק הותרה המחיקה לפרשת פזטה

ונתצתם את מזבחותם ואברתם את שמם לא תעשון כן לה' אלקיכם [דברים יב ד]. פרש"י: 'אזהרה למחוק את השם ולנותץ אבן מן המזבח או מן העזרה, אמר רבי ישמעאל וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין את המזבחות? אלא שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו עונותיכם למקדש אבותיכם שיחריב'.

והנה מה שהזהיר הכתוב שלא לנתץ את המזבח, אינו כשנותץ על מנת לתקן. וכתב הערוך לנר שאותו צדוקי

ב אין לחקור אם לכך כיוונו רבותינו בעלי התוספות, כי הראשונים כמלאכים כל דבריהם ברוח הקודש, ולא לחינם אינה ה' לידו של בעל התוס' לכתוב בלשון כזה, שממש כדבריו מדויק בפסוק בפרשת ראה כנ"ל.

שהיה מנסך המים על רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהם ונפגם המזבח ע"י רגמתן, עברו על ניתוץ המזבח. כי היה להם לזרוק האתרוגים בזהירות. ואם נפגם המזבח בין שחיטה לזריקה, נפסלו ונדרחו הדמים וכיון דאדחי אדחי, וצריך להביא קרבנות חרשות.

והנה רש"י בפירוש הראשון מבאר כפשוטו 'לא תעשון כן - להקטיר לשמים בכל מקום כי אם במקום אשר יבחר'. ולפירוש זה מובן המשך הפסוק 'כי אם במקום אשר יבחר ה' אלקיך', היינו שנאסרו הבמות, כמ"ש הרמב"ם שכיון שנכנסו לא"י ונבנה משכן שילה, וכן אח"כ כשבנו את ביהמ"ק, נאסרו הבמות. אך לפירוש השני של רש"י שהכונה שלא לנתץ את המזבח, צריך להבין מהו המשך הפסוק 'כי אם במקום אשר יבחר השם', וכי שם כן מותר לנתץ את המזבח ח"ו?

כן הקשה החיד"א ותיירץ בשם הקדמונים ע"פ המשך דברי רש"י 'לא תעשו כן' אזהרה למחיקת השם, 'כי אם במקום אשר יבחר השם', שם בביהמ"ק יש היתר מחיקת השם במגילת סוטה.

כי אם אל המקום אשר יבחר ה', שם ייבנה המזבח ע"י מחיקת השם

והחיד"א עצמו מתירץ ב'נחל קדומים' שבשעה שביקש דוד המלך לבנות את בנין ה', ורצה לקדש רצפת העזרה וירד עד לשיתין כדי שיהיה המזבח בנוי בתכלית השלימות, או אז עלה התהום וביקש לשטוף את כל העולם, ושאל דוד המלך אם אחד יודע האם מותר לכתוב שם המפורש ולהשקיט התהום, והיה שם אחיתופל ודרש קל וחומר ממגילת סוטה, ומה להטיל שלום בין איש לאשתו התיר הכתוב למחוק השם, כל העולם כולו על אחת כמה וכמה.

ועפ"ז מיושב יפה המשך הפסוק 'כי אם אל המקום אשר יבחר השם', כלומר מה שאסרתי עליכם למחוק את השם, התרתי לכם כדי לבנות לי מקום שבחתי בו, [לא רק עבודה אחת שבפרשת סוטה, אלא כל עיקר ביהמ"ק נבנה ע"י היתר זה].

וזהו צירוף הפסוק 'לשכנו תדרשו ובאתה שמה', כמ"ש בגמ' זבחים נד שרוד ושמואל קיימו זה הפסוק, שהיו דורשים ומחפשים היכן הוא מקום המקדש.

כשמעשה ידי טובעים בים, אין המלאכים יכולים לומר שירה, רק לאחר שהיה תועלת בטביעתן שהאמינו ישראל בה' ובמשה עבדו, אז ישיר משה ובני ישראל

ומרן החת"ס זי"ע ביאר ע"פ מש"כ לפני פסוק זה 'אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגויים', ואמרו חז"ל שהעוקר עבודה זרה צריך לשרש אחריה, [והנה גם בימינו יש כמה מקומות בארץ ישראל שעדיין נשארו שרידי עבודה זרה, ומצוה מדאורייתא לעקור ולשרש אותם, וצריך ללבוש רוח קנאות ולעקור ולשרש אותם כדת, אך דא עקא שיש שם מצלמות וכו'. אף בחו"ל נחלקו בכך, הרי בארץ ישראל לכו"ע היא מצוה דאורייתא] והנה לאחר שעוקרים עבודה זרה, הרי נתקדש שם שמים ע"י שעקרו אותה, וכתב הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע איך זכה המן הרשע שלמדו מבני בניו תורה בבני ברק, משום סוף סוף נתקדש שם שמים על ידי מעשיו הרעים.

וכן כתב החת"ס ע"פ מה שאמרו בגמ' שבקשו המלאכים לומר שירה בשעת קריעת ים סוף, ואמר הקב"ה, מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה? אמנם בסופו של דבר הרי אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת להשם, איך לא מנעו אותם משמים? ותיירץ החת"ס דבר נורא, כיון שכל עיקר השירה של משה ובני ישראל נאמר אחר 'ויאמינו בהשם ובמשה עבדו', כיון שגרמו המצריים לכך שיאמינו בני ישראל בה' ובמשה עבדו, א"כ שוב אינם בגדר 'מעשי ידי טובעים בים', שאין הולכים לאיבוד וריקנות לגמרי, לא נטבעו סתם חצי מליון גויים בים, אלא שהיה להם תכלית, שנתקדש שמו ית' בעולם והאמינו בני ישראל בה' ובמשה עבדו, כדאי להטביע חצי מליון גויים בשביל תועלת זו. משא"כ מלאכי מעלה בקשו לומר מיד שירה, עוד לפני שראו איזה תועלת מטביעתן, לכן מנע אותם הקב"ה מלהללו.

וזה שכתוב 'אז', היינו 'אז לאחר שהאמינו ישראל בה' ובמשה עבדו', מעתה 'ישיר משה ובני ישראל' ישירו גם ישירו על טביעת המצריים שנתגלגל טובה גדולה ע"י טביעתן בים, שיזכו בני ישראל להאמין בה' ובמשה עבדו.

והוסיף החת"ס שזה שכתוב בפרשת עקב 'וְאֶשֶׁר עָשָׂה לְחַיִל מִצְרַיִם לְסוֹסֵי וּלְרֶכְבּוֹ אֲשֶׁר הִצִּיף אֶת מֵי יַם סוּף עַל פְּנֵיהֶם בְּרֶדְפָם אַחֲרֵיהֶם וַיֹּאפְדֵם ה' עַד הַיּוֹם הַזֶּה', מהו הלשון 'עד היום הזה', והרי איבד אותם לעולם

ועד? אלא שמשנה רבינו מוכיח אותם, אם לא נתן לכם ה' לב לדעת ועיינים לראות ואזניים לשמוע עד היום הזה, מה היה לי להטביע כ"כ הרבה מצריים בים, בשלמא אם תתחזקו באמונה טהורה, היה כראי לי בזה, אם לאו, סתם אברתים עד היום הזה, עד שתתעוררו להתחזק באמונה.

עובדי ע"ז מאומות העולם צריך לשרש אחריהם שלא ישאר מהם זכר, אך עובדי ע"ז מישראל, צריך להשאיר תל עולם לזכור לקדש שמו ית' ע"י שנענשו

וכתב החת"ס שבהמשך הפרשה במצות עיר הנדחת כתוב 'והיתה תל עולם', כלומר ששם אין מצוה לשרש אחריה, ארובה תהיה תל עולם ולא תבנה עוד. וקשה מה מצוה זו ומה טעם יש בה, וכי מה הענין לעשות זכר לעולם שבני העיר הזו עבדו עבודה זרה? אלא שאמרו חז"ל שבשעה שמדת הדין עוקרת את הרשעים, שם שמים מתקדש, ולכן תהיה עיר הנדחת תל עולם, דווקא בגלל שהיו בני עיר הנדחת מבני ישראל, משא"כ בעיר של גויים עובדי עבודה זרה, צריך לשרש לגמרי את כל המקום, שלא ישאר שם ושורש שבכלל היו כאן אנשים שעבדו עבודה זרה, ישרשו אחר כל זכר מהם, ויבנו שם קהילה חסידית. אין שום מצוה להשאיר זכר לרשעי העכו"ם, רק לרשעי ישראל צריך להשאיר זכר כדי שיתקדש שמו ית' ע"י ז.

ועפ"ז מבאר החת"ס המשך הפסוקים כמין חומר: 'אִבְד תִּאבְדוּן אֶת כָּל הַמְקוֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הַהָרִים הַרְמִים וְעַל הַגְּבְעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן. וְנִתְצַתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתֵם וְשִׁבְרֹתֵם אֶת מִצְבְּתֵיכֶם וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בְּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדַּעוּן וְאִבְרַתֶּם אֶת שְׁמֵם מִן הַמְּקוֹם הַהוּא' בכל המקומות הללו שהיו אומות העולם עובדים עבודה זרה, מצוה לשרש אחריה. שלא ישאר מהם שום זכר, אך: לא תעשון בן לה' אֱלֹהֵיכֶם' אם ח"ו בני ישראל עבדו ע"ז, אסור לאבד את המקום לעקור אותו מן השורש, ארובה תהיה תל עולם, לזכור לדורות עולם שהקב"ה הענישם על עון ע"ז. ועי"ז יהיה תיקון לנשמות הרשעים הללו, כי בכל פעם שיעמוד יהודי לפני התל של עיר הנדחת, ויתעורר שלא לעבוד ע"ז, הרי אלו הרשעים באים לתיקונם. וכמ"ש במס' סנהדרין עא 'אמר רבי יונתן אני ראיתיה וישבתי על תילה', מה ענין יש לשבת על תילה של עיר הנדחת, אלא שבא לשם להתעורר לקדש שמו ית' ע"י שהעניש את הרשעים הללו שעבדו ע"ז, ועי"ז באו המה לתיקון.

משא"כ אומות העולם יש לאבד ולשרש אותם לגמרי, שלא ישאר מהם שום זכר. ומה שזכה פרעה שיאמינו בה' ובמשה עבדו ע"י טביעתו בים, שהיה בו נקודה אחת שאמר 'השם הצדיק'. והיה אכסניה לישראל בשעת הדחק. וכן המן החזיר את בני ישראל בתשובה, גדולה הסרת טבעת וכו'. אך מבני בניו של נבוכדנצר לא למדו תורה בבני ברק, שלא נשאר מרשע גוי שום שם ושארית בארץ. כי צריך לשרש אחריה. אך בבני ישראל, 'לא תעשון כן להשם אלקיך'.

כמה ביאורים בלשון הפסוק 'איש כל הישר בעיניו'

לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו: פרש"י: 'כשתעברו את הירדן מיר מותרים אתם להקריב בבמה כל י"ד שנה של כיבוש וחילוק, ובבמה לא תקריבו כל מה שאתם מקריבים פה היום במשכן שהוא עמכם ונמשח והוא כשר להקריב בו חטאות ואשמות נדרים ונדבות, אבל בבמה אין קרב אלא הנידר והנידב, וזהו איש כל הישר בעיניו נדרים ונדבות שאתם מתנדבים על ידי שישר בעיניכם להביאם, ולא ע"י חובה אותם תקריבו בבמה'.

הרי שרש"י מפרש 'איש כל הישר בעיניו', על נדרים ונדבות שאדם מביא כפי הישר בעיניו, שזה לא הותר בבמה אלא במשכן בלבד.

והאבן עזרא פירש לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו, כלומר שלא היו יראי ה', ועשו כל אחד את הישר בעיניו רח"ל. והקשה הרמב"ם איך יתכן לפרש כן, והרי משה רבינו כולל את עצמו עמהן, ואומר 'לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו', איך יתכן לומר ח"ו שכן אומר משה רבינו על עצמו.

ובספר שופטים כתוב בסוף 'בימים ההם אין מלך בישראל איש כל הישר בעיניו יעשה', שם מובן כהפירוש של האבן עזרא, מכיון שלא היה מלך בישראל, היו חוטאים, וכמבואר שם שבין שופט לשופט כבר חטאו בשמונה עבודות זרות.

מדוע לא גילה לנו הקב"ה את מקום המקדש, רק צוה עלינו לחפש, 'לשכנו תדרשו'?

וביאר החת"ס 'להציל' את דברי האבן עזרא, כי לפני כן אמר הכתוב 'לשכנו תדרשו ובאת שמה', ופי' הרמב"ן ע"פ מדרשי חז"ל שכשהכניס הקב"ה את ישראל לארץ ישראל לא סיפר לנו היכן הוא מקום המקדש, אע"פ שהיו יודעים מעשיות מהאבוה"ק שאברהם אבינו עקד את יצחק על הר המזריה, ויצא יצחק לשווח בשדה, בהר הבית, ויעקב פגע במקום הזה, מ"מ כשנכנסו לא"י נעלם מהם היכן הוא המקום הזה. כך היה המצב כארבע מאות ושמנים שנה מכניסתן לא"י עד ימי דוד ושלמה. [ואף שביציאת מצרים נאמר 'ואשא אתכם על כנפי נשרים, ופי' בתרגום יונתן שפרחו עד הר הבית ואכלו שם את הפסח וחזרו למצרים לצאת משם ליום מחר, מ"מ כשחזרו לא"י לא ידעו היכן הוא המקום הזה]. עד שבא דוד המלך ואמר 'לא אתן שנתן לעיני ולעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב, וכמ"ש בזבחים נר-נה שהיה דוד המלך יגע יגיעות רבות לזכות למצוא המקום, עד שהאיר ה' עיניו באותה לילה שהיה שואל רודף אחריו להורגו, אז יגע בספר יהושע עם שמואל הנביא ומצא את המקום. ועי"ז קיים את מצות 'לשכנו תדרשו', לדרוש איה הוא המקום הזה של השראת השכינה.

וכתב הרמב"ן שנענשו במגפה כמה עשרות אלפים מבני ישראל, על שנתעצלו כל אותם השנים לדרוש את המקום עד שבא דוד המלך.

והקשה החת"ס 'מה מצוה הזאת ומה טעם יש בה', לחפש את מקום השראת השכינה, והרי כל מה שצוה לנו הקב"ה, הראה לנו האיך לקיים, לולב בסוכות, מצה בפסח, וכו' וכו', רק מצות בנין המקדש לא גילה לנו איה מקומו, רק צוה עלינו 'לשכנו תדרשו', לדרשו ולחפש ולבקש עד אמצא מקום לה', על מה עשה ה' ככה?

בא"י אין טענת מודעא רבה לאוריתא, כי מתנת א"י מחייבת שמירת המצוות, מלבד מצות 'לשכנו תדרשו' נשאר בגדר 'דשות'

וביאר החת"ס כי נודע מה שהקשה הרמב"ן על מה נענשו בחורבן בית ראשון על ג' עבירות חמורות, והרי עדיין היה לפני מרכי ואסתר ועדיין לא קבלו התורה מאהבה רק מכפיית הר כגיגית, וא"כ היה להם טענת 'מודעא רבא לאוריתא', שכל מתן תורה היה בכפיה, וא"כ מדוע נחרב בית הראשון?

ותירץ הרמב"ן שכשהם בארץ ישראל אין שייך מודעא רבה, כרתיב 'ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו, בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו', כלומר שכל מה שנתן לנו ארצות גוים, היה רק כדי שנשמור חוקיו ותורותיו. לא שייך לטעון שקבלו תורה בכפיה, כשקבלו מתנה עבודה, שאם אתם בא"י הרי שקבלתם על עצמכם לשמור תורה.

ואכן לאחר שיצאו מא"י, בגלות בבל, באו לפני יחזקאל וטענו טענת מודעא רבה לאוריתא, ואכן השתחוו לצלמו של נבוכדנצר. עד שקבלוה מאהבה בימי אחשורוש.

ונמצא דבר נפלא, שלפני שנכנסו ישראל לא"י, לא קבלו התורה מדין חיוב אלא מרצונם הטוב, שהרי מעיקר הדין יש להם טענת מודעא, ורק לאחר שנכנסו לא"י 'בעבור ישמרו חוקיו', מאז נתחייבו לקיים כל דיני התורה, וכבר אין להם תירוץ של מודעא רבה.

ועפ"ז ביאר 'לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו', משה רבינו מזהיר את ישראל, שלאחר שיכנסו לא"י נשתנו מרשות לחובה, כי עד עתה מקיימים תורה ומצוות רק מדין 'כל הישר בעיניו' מרצונם הטוב, ולא מעיקר הדין, כיון שכפה עליהם הר כגיגית, יש להם טענת מודעא. 'כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה', וממילא אי אפשר לחייב אתכם משום 'ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חוקיו', אך עתה שאם נכנסים לא"י שוב לא תעשו רק 'איש כל הישר בעיניו', אלא בכך אתם מתחייבים לקיים תורה ומצוות מעיקר הדין.

והוסיף החת"ס שהשאיר הקב"ה מצוה אחת שתשאר לישראל 'זכר' כאותם התורה ומצוות שהיה להם במדבר בבחינת 'איש כל הישר בעיניו', לפני שנכנסו לא"י, והיא מצות חיפוש מקום המקדש, לשכנו תדרשו, שאין זה חיוב מעיקר הדין לקום בבוקר וללכת לחפש את מקום המקדש, רק איש הישר בעיניו, שמואל הנביא ודוד המלך, הם המה יגעו וחיפשו ומצאו.

לימוד זכות על מה שלא חיפשו ודרשו את מקום המקדש, שלא הבינו איך יכנסו מלויני אנשים במקום קטן

כזה

ע"כ מדרשת החת"ס בשנת תקצ"ד. ובשנת תקצ"א ביאר באופן אחר, כי הנה אנו צריכים לבנות משכן לה', ובפרשת ראה מבואר שצריך להביא לשם כל המעשרות והתרומות ולעלות לרגל, ולאכול שם מעשר שני, היינו עשר אחוז מהיבול של ארץ ישראל צריך להעלות ולאכול בירושלים, שזה המון המון פירות וירקות, ולא עוד אלא שכל ילדי ארץ ישראל היו לומדים תורה בירושלים, כן מבואר במס' כתובות. וביארו בתוס' שעשו כן כדי שילמדו מעבודת המקדש ליראה את ה'. עד שתיקן יהושע בן גמלא לעשות 'חידר' בכל עיר ועיר שראה שאין להיתומים מי שיביא אותם ללמוד תורה בירושלים. והוא היה בסוף זמן הבית, שהרי נשא את מרתא בת ביתוס שלקטה שעורים אחר חורבן בית שני, נמצא שרק בסוף תקופת בית שני תקנו תקנת החידרים. והיתה ירושלים מלאה המון רב וריבוי עם נורא מאד. שצריך לעשות מקום בירושלים לשלוש מליון וחצי אנשים שיעלו לרגל ביום המועד. והרי עדיין לא ידעו בתחילה שעתיד הקב"ה לעשות נס למעלה מדרך הטבע, שבתוך מקום קטן כזה יכנסו כל ישראל בעליה לרגל.

וכתב החת"ס נראה לי שלכן לא דרשו ישראל לשכנו, כי לא הבינו איך יוכלו המון רב להכנס למקום מצומצם, איזה בית אשר תבנה להם, וחששו שאם יבחרו להם איזה מקום למשכן ה', יצטרכו להחריב כמה עיירות סביבו שיהיה מקום לכל ישראל להכנס לבית ה'. כדרך חצרות החסידים שבונים בית מדרש כפי חשבון המשפחות העתידים לבא על יו"ט, כך עמדו בני ישראל וחקרו באיזה מקום נבנה בית ענק כזה, הסתכלו על זה כענין שכמעט אינו שייך לקיימו בפועל.

מקום השראת השכינה אין בו צמצום חוקים גשמיים

וזה שכתוב שהיה דוד המלך מונה את בני ישראל לפני שמצא מקום לה', והיה אז מגפה. וצריך להבין מה ענין המנין בשעה שעסק לחפש מקום לה'. וביאר החת"ס בפשטות שאמרו בני ישראל לרוד איך תוכל למצוא מקום לה', והרי צריך שיהיה בנן ענק שיכיל את כל ישראל, קבל דוד המלך את הטענה ברצינות והחל למנות את ישראל, כדי לדעת כמה גדול צריך אותו הבנין להיות שיוכל להכיל את כולם.

עד שאמר לו הקב"ה אל תכניס עין הרע, ואל תמנה את בני, לא כך מחפשים לי מקום, תעשה לי בית קטן והכל יהיה להם מקום, כי הוא מועט המחזיק את המרובה, לא יאמר אדם צר לי המקום. וכמו שעשה החת"ס בעצמו שבנה בית מדרש קטן בפרשבורג לשיבה עם חמש מאות בחורים, כי השראת השכינה אינו תופס מקום גשמי. וכן מצא דוד מקום בצלע ההר, לא שצריך להחריב כמה עיירות, די בקל"ה אמה על י"א אמה להכיל את כל ישראל.

ובזה נבין קשר דברי הפרשה, שהפסוק מאריך מה שצריכים להביא בירושלים, לאכול שם מעשר שני, ולעלות שם לרגל, ואעפ"כ לא יאמר אדם צר לי המקום. מקום כזה צריכים לדרוש ולחפש.

'ובזה יצאנו ידי חובתנו ללמד זכות על בני ישראל' מה שלא קיימו 'לשכנו תרשו' לחפש מקום לה' עד שבא דוד המלך ויגע לזה.

גם בימינו צריך כל אחד להוסיף בעבודת ה' ענין שאינו מחויב ע"פ דין, בבחינת 'איש כל הישר בעיניו'

מתוך דברי החת"ס למדנו שאף בזמן שנתחייבו בתורה ומצוות מצד כניסתן לא"י, עדיין נשארה מצוה אחת רשות, לשכנו תדרשו. כמו כן בימינו אף שכבר קבלנו כל התורה באהבה בימי אחשורוש, מ"מ יש עדיין דברים שהם בבחינת 'איש כל הישר בעיניו', למשל ללמוד שעה תורה ביום ובליילה, הרי זה חיוב מעיקר הדין, כמ"ש ב'יש נוחליך' שללמוד גמ' עם תוס' זה חיוב כמו טלית ותפילין, אמנם ללמוד פרק תניא ונפש החיים בכל יום, זה עדיין נשאר לנו בגדר 'איש כל הישר בעיניו', וצריך אדם להתעורר לזה לעשות יותר ממה שהוא מחויב. יזכנו ה' לקיים כל מה שאנו מחויבים לעשות, וגם מה שהוא ורצה מאיתנו בבחינת 'איש כל הישר בעיניו'. אמן.